

УДК 711.4

Володимир Дідик
старший викладач, архітектор, кафедра містобудування
Національний університет «Львівська політехніка», Львів
e-mail: Vlodko.arch@gmail.com
orcid 0000-0003-3285-8522

ПРОЕКТУВАННЯ І СПОРУДЖЕННЯ МАЛОПОВЕРХОВОГО ЖИТЛА НАПРИКІНЦІ 1950-х РОКІВ У ЛЬВОВІ

© Дідик В., 2020

<https://doi.org/10.23939/sa2020.02.076>

В 1957–1960 роках у Львові, почалося масове спорудження малоповерхових житлових будинків для робітників, львівські архітектори опрацювали на конкурсних засадах низку індивідуальних проектів. Взятих їх за основу, добилися дозволу Держбуду УРСР на їхнє проектування у Львівському філіалі Діпроміста, де розробили уніфіковану серію проектів типових одно-двоповерхових будинків. У дослідженнях Дідика В. та Моркляник О. (2003–2018) висвітлено передумови проектування та будівництва житла, його планувальні та стилістичні вирішення, а також їхні архітектурно-просторові трансформації сьогодні. У статті пропонується за доцільне ті фрагменти малоповерхової забудови та окремі будинки, які ще зберегли архітектурну виразність та функціональну естетику, зберегти як пам'ятки містобудівного мистецтва, архітектури та культури.

Ключові слова: малоповерхова забудова, індивідуальні проекти, типові проекти, пам'ятка містобудівного мистецтва, пам'ятка архітектури.

Постановка проблеми

Після Другої світової війни Львів перетворюється у великий промисловий і культурний центр Радянської України. Для здійснення реконструкції та благоустрою міста за генеральним планом, розробленим Діпромістом і затвердженим постановою Ради Міністрів УРСР у 1956 році, розподіляється на зони: багатоповерхову (чотири і п'ять) поверхів, малоповерхову (два і три) поверхи і одноповерхову, розраховану в основному на індивідуальне будівництво. В 1957 році у Львові розгорнулося масове спорудження одноповерхових з мансардою і двоповерхових будинків. Ділянки цього будівництва відведено в зонах малоповерхової забудови в основному великими масивами недалеко від промислових підприємств. Сьогодні багато підприємств, біля яких були збудовані квартали малоповерхової забудови, припинили своє існування, а на їхній території зводиться багатоповерхова житлова забудова та забудова громадського призначення. Частина малоповерхової забудови того періоду також втрачена, а частина перебуває у стадії трансформації. Предметом дослідження є архітектурно-планувальні та функціонально-просторові вирішення проектів будинків малоповерхової забудови, які були реалізовані. Ті невеликі фрагменти малоповерхової забудови, які ще зберегли архітектурну виразність та функціональну естетику нині становлять інтерес як пам'ятки містобудівного мистецтва, архітектури та культури кінця 1950-х – початку 1960-х років уже минулого століття.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

У публікаціях, присвячених архітектурі Львова радянського періоду (1956–1991) пишеться про генеральні плани розвитку міста, розвиток міської інфраструктури, багатоповерхове та середньої поверховості житлове будівництво, громадське та садово-паркове будівництво. Тема проектування і будівництва малоповерхового житла у Львові кінця 1950-х років висвітлювалась Моркляник О. (2006), яка у статті стисло проаналізувала суспільно-політичну ситуацію того часу, виявила локалізацію малоповерхового будівництва у просторово-планувальній структурі Львова та на кількох прикладах проаналізувала особливості архітектурно-планувальних та стильових рішень досліджуваного житла. Про організацію та проведення архітектурного конкурсу на проекти серії типових проектів малоповерхових двох-, чотирьох- і восьмиквартирних житлових будинків львівським відділенням Спілки архітекторів України у 1957 році згадує у публікації Шуляр В. (2018). Ця тема була продовжена у дослідженні Дідика В. (2018) і стосувалась проблеми трансформації житлової малоповерхової забудови Львова кінця 1950-х років, перебудову, розбудову та надбудову уже існуючих особняків і, аж до повного їх руйнування, будівництва на звільненій території багатоповерхівок, а також виявлення її цінності та можливості збереження як пам'ятки містобудівного мистецтва та архітектури. Однак, згадані дослідження не дають цілісної картини про індивідуальні та типові проекти, які застосовувались для реалізації у будівництві.

Мета статті

Висвітлити передумови проектування та будівництва малоповерхового житла у 1957–1960 роках у Львові, показати архітектурно-планувальні та функціонально-просторові вирішення проектів малоповерхових будинків.

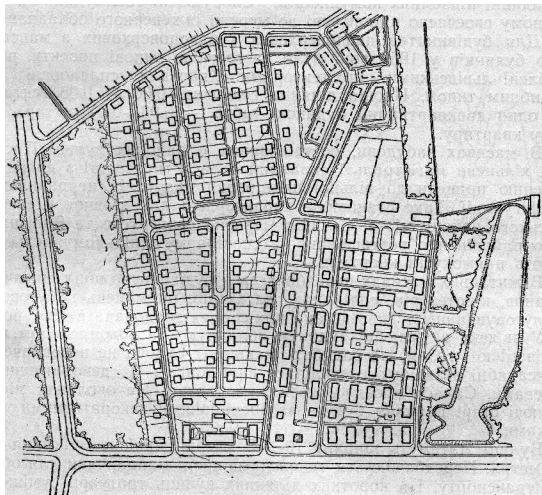
Виклад основного матеріалу

Станом на 1956 рік у Львові склалися передумови, які передували проектуванню і будівництву малоповерхового житла: темпи житлового будівництва не відповідали швидкому розвитку промисловості і зростаючим потребам працівників у житлі; спорудженням житла займалась дуже обмежена кількість переважно великих державних підприємств; кошти, які виділялись для цієї мети, з року в рік використовувались не повністю; вжиті міськвиконкомом заходи до розгортання будівництва роботою будівельних організацій сприяли виконанню ними встановлених планів, але й це не давало змоги ліквідувати нестачу житла для трудящих міста. Отже, стало очевидним, що тільки за рахунок планового будівництва найближчим часом не можна вирішити житлову проблему.

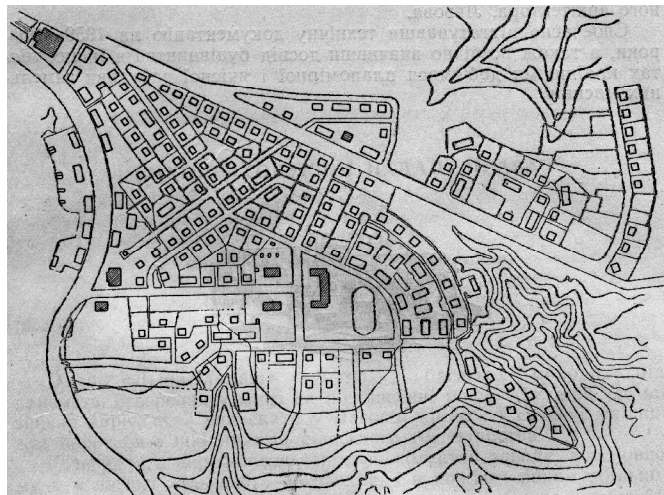
В той час, усі ініціативи відбувались за апробатою партійних та виконавчих органів. Львівський міськком КП України і виконком міської Ради депутатів трудящих 28 грудня 1956 року прийняли постанову побудувати в 1957 році методом народної будови 50–60 тисяч квадратних метрів житлової площі. Для будівництва житла було відведено 136 га земельної площі, на якій, згідно генерального плану розвитку міста, передбачено спорудження малоповерхових будинків. Передбачалось спорудження будинків і окремими групами на незабудованих майданчиках в старих житлових кварталах, де вже були інженерні комунікації. Це давало можливість залучити до будівництва житла не тільки великі, але й невеликі підприємства, постачальні, торгові та інші організації (Мазур, Якушев, 1958, с. 7).

Забудова околиць здійснюється в основному в таких місцях: в Залізничному районі – на території селища Левандівка, вздовж вулиці Городоцької; в Личаківському – на вулиці Пасічній; у Франківському – на вулиці Княгині Ольги, поблизу велосипедного заводу і вулиці Зеленої; у Шевченківському – на вулицях Варшавській, Ковельській і Ново-Знесенській (Персиков І., 1958, Моркляник О. І., 2006). Нове житлове будівництво з високим рівнем інженерного обладнання сприяє

благоустрою робітничих околиць. В житлових масивах передбачається будівництво шкіл, дитячих установ, кінотеатрів, поліклінік, магазинів, приміщень побутового обслуговування. – Левандівка перетворюється в благоустроєне селище. Квартали сплановані за садибним типом. Площа ділянки становить 0,06–0,08 гектара на один двоквартирний будинок, тобто – 0,03–0,04 га на одну квартиру.

Рис. 1. І. Персіков. Львів, генеральний план масиву самодіяльного будівництва у селищі Жовтневому, нині Левандівка, в районі вул. Повітряної – вул. Машиністів, 1957. (арх. Г. Швецько-Вінецький, М. Вендзилович, Л. Тимченко)

Рис. 2. І. Персіков. Львів, генеральний план масиву самодіяльного будівництва в районі вул. Пасічної – вул. Медової Печери, 1958. (арх. Г. Швецько-Вінецький, Л. Нівіна)

Перегляд існуючих типових проектів не давав змоги зупинитися на жодному з них. У каталогах було дуже мало спарених будинків з мансардою, інші проекти мали не вигідні техніко-економічні показники.

Треба було створювати нові типи житла. Дехто з архітекторів вважав, що без дозволу Держбуду УРСР не можна приступати до індивідуального проектування і ставив під сумнів, чи вдасться зробити краще за те, що уже є в каталогах. Оскільки у Львові був великий історичний досвід проектування індивідуального житла, то більшість архітекторів міста була іншої думки. Вони вважали, що можна знайти кращі й економніші рішення і тому звернулися у Держбуд України з проханням дозволити запроектувати ці будинки у Львові. Після отримання дозволу було оголошено міський конкурс на який архітектори подали на розгляд біля тридцяти ескізних проектів малоповерхових будинків. Журі конкурсу відзначило кращі з них і рекомендувало на затвердження Держбудом УРСР.

Подані на затвердження проекти, попри недоліки, приваблювали простою конструктивною схемою, добрими техніко-економічними показниками і простими, але виразними архітектурними формами. Тому, Держбуд УРСР не тільки дозволив проводити за ними будівництво, а й запропонував Львівському філіалові Діпромста, на їх базі розробити уніфіковану серію проектів типових одно-двоповерхових будинків.

Саме на це й звернув увагу архітектор М. Вендзилович, запропонувавши проект двоквартирного будинку з квартирами в двох рівнях зі суміщеною покрівлею, що дозволяла використовувати дрібні та крупні залізобетонні панелі для її виготовлення. Суміщені варіанти запропонували також і в двоповерхових будинках архітектори Г. Швецько-Вінецький та М. Микула.

Рис. 3. Автори опрацювання проектів індивідуальних будинків (зліва направо і згори вниз) арх. А. Шуляр, М. Микула, А. Консулов, М. Вендзилович, Я. Назаркевич, О. Радомський, Я. Новаківський, Н. Трегуб, Г. Швецько-Вінецький

Слід зазначити, що архітектори Львова у своїх функціонально-просторових та архітектурно-планувальних вирішеннях використовували досвід малоповерхового будівництва періоду функціоналізму Львова 1930-х років.

Порівнюючи проект М. Вендзиловича з житловими будинками періоду функціоналізму, проводимо ще більше паралелей: плоскі дахи, кутові заокруглені балкони, поєднання в погодженні балконів масиву цегляної кладки і металевих ґраток. Саме це помітили і згодом суворо розкритикували і засудили. У статті Н. Іванченка і М. Цапенка (Самодельное строительство во Львове // Строительство и архитектура. – 1957. – № 12) зазначено: “Проте ... необхідно згадати дефекти які є, на наш погляд, не випадкові. Вони – результат помилок автора, захоплення формальними композиційними прийомами конструктивізму (Моркляник О. І., 2006, с. 150).

Про комфортабельність проекту двоквартирного спареного будинку архт. Вендзиловича свідчить ще такий випадок. За спогадами робітника білової фабрики В. Степанченка, рада сприяння будівництву вирішила один з будинків тимчасово обладнати під гуртожиток. Тому, було прийнято рішення збудувати його за проектом архітектора М. Вендзиловича (Яремченко Я., 1958, с. 98).

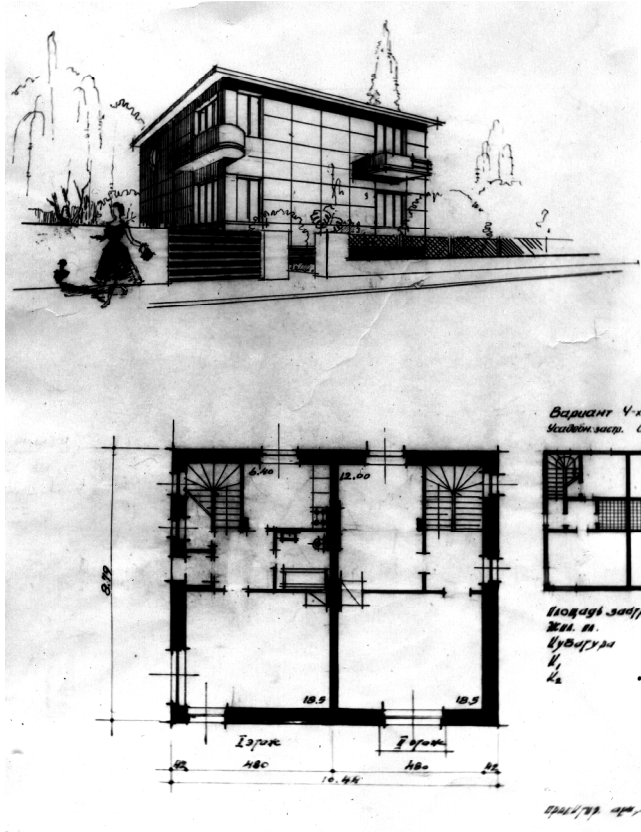

Рис. 4. Архів О. Вендзиловича. Двоповерховий двоквартирний спарений будинок архт. М. Вендзиловича

Рис. 5. Архів О. Вендзиловича. Естетика вулиці малоповерхової забудови на Левандівці

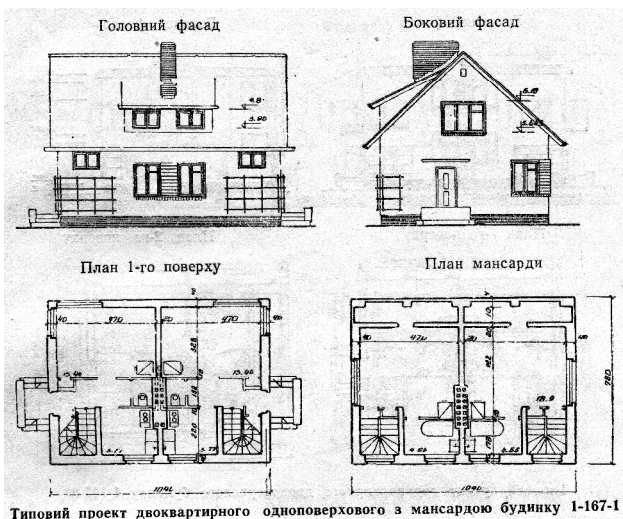

Рис. 6. О. Суловський. Типовий проект двоквартирного одноповерхового з мансардою будинку серії 1-167-1

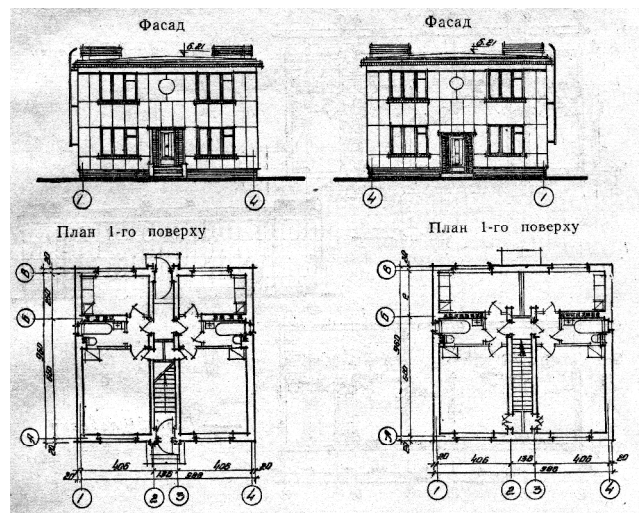

Рис. 7. О. Суловський. Типовий проект чотирьоквартирного двоповерхового житлового будинку серії 1-167-8

З погляду колективів забудовників, які прагнули швидше розпочати будівництво, для будівництва довелося розробити 11 індивідуальних проектів будинків з різними планувальними і конструктивними параметрами.

Одночасно із завершенням розробки індивідуальних проектів розпочалось створення типової серії 1–167, яку під кінець 1957 року закінчили, коли вже багато сімей справили новосілля. Вона була закінчена й передана для поширення в Київський філіал Центрального інституту типових проектів.

Всі проекти серії 1–167 діляться на дві основні групи. Перша група – спарені двоквартирні одноповерхові з мансардами будинки 1–167–1, 1–167–3, 1–167–5. Будинки 1–167–2, 1–167–4 – двоквартирні двоповерхові з квартирами на двох рівнях.

Будинок 1–167–7 – чотириквартирний двоповерховий. Кожна квартира має окремий вхід. У цих будинках однакові конструктивні прольоти і планувальні схеми. В проектах будинків 1–167–3, 1–167–4 та 1–167–7 – передбачена можливість блокування квартир – у перших двох до дванадцяти, а в 1–167–7 – до восьми квартир в одному блоці. Розробляли проекти цієї групи архітектори М. Вендилович, Ю. Геліс, А. Консулов, М. Микула, Я. Назарович, Я. Новаківський, І. Персіков, О. Радомський, В. Сагайдаківський, Н. Трегуб, А. Шуляр; інженери-конструктори – Ю. Лозан, В. Сосновський; інженери спец. робіт – І. Бельман, В. Дмитрієв, В. Лехтман, В. Погорілий, В. Черкасов, С. Щур.

Другу групу становлять двоповерхові чотири- та восьмиквартирні будинки 1–167–8, 1–167–9 і 1–167–10. Вони відрізняються один від одного кількістю квартир та різним набором кімнат. Автор проекту Г. Швецько-Вінецький, архітектори М. Вендилович, Л. Тимченко, інженери-конструктори В. Житов, Б. Несвіцький, інженери спец. робіт – І. Бельман, В. Погорілий, В. Черкасов, С. Щур.

Самодіяльна добудова не завжди йшла на користь будівлям. Засклення балконів, добудова веранд та терас змінила зовнішній вигляд споруд, спотворила пропорції та естетику будинків. Внаслідок поганого утримання, порушення принципу поквартирного заселення, а також і низької якості будівельних робіт, деякі будинки втратили свій первісний архітектурний вигляд.

Висновки

Авторський колектив прагнув добитися того, щоб житло було зручним і красивим. Незважаючи на прості фасади, будинки архітектурно досить виразні. Частина цих кварталів протривала через десятиліття і нині стоїть проблема збереження історично сформованих кварталів малоповерхової котеджної забудови, як пам'ятки містобудівного мистецтва, архітектури та культури, а також як цінного елемента, який разом із системою міських садів і парків, утворює систему безперервного кільця відкритих територій міста.

Бібліографія

Дідик В. В. 2018. Трансформація малоповерхової забудови Львова: вистояти або зникнути. Містобудування та територіальне планування: науково-технічний збірник. 68. С. 124–129.

Моркляник О. І. 2006. Малоповерхове будівництво Львова другої половини 1950-х років. Вісник національного університету “Львівська політехніка”: Архітектура. 568. С. 142–150.

Персіков І. 1958. Самодіяльне будівництво в генеральному плані Львова. Більше житла трудящим: збірник статей. Львів : Книжково-журнальне видавництво. С. 30–36.

Суловський О. 1958. Більше житла трудящим: збірка статей. Львів : Книжково-журнальне видавництво. С. 144.

Шуляр В. А. 2018. З історії фахових об'єднань архітекторів Львова. Народознавчі зошити. 4 (144). С. 886–901.

Яремченко Я. Типові проекти для самодіяльного будівництва. Більше житла трудящим: збірник статей. Львів : Книжково-журнальне видавництво. С. 116–141.

References

Didyk V. V. 2018. Transformation of low-rise buildings in Lviv: to survive or to disappear. *Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia: naukovo-tehnichnyj zbirnyk*. 68. P. 124–129.

Morklyanyk O. I. 2006. Low-rise construction of Lviv in the second half of the 1950s. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic"*. Architecture. 568. P. 142–150.

Persikov I. 1958. Amateur construction in the general plan of Lviv. More housing for workers: a collection of articles. Lviv : Book and Magazine Publishing House. P. 30–36.

Suslovskiy O. 1958. More housing for workers: a collection of articles. Lviv : Book and magazine publishing house.

Shulyar V. A. 2018. From the history of professional associations of architects of Lviv. *Ethnographic notebooks*. 4 (144). P. 886–901.

Yaremchenko Ya. Typical projects for amateur construction. More housing for workers: a collection of articles. Lviv : Book and Magazine Publishing House. P.116–141.

Volodymyr Didyk

*Architect, senior lecturer of the Department of Urban Planning and Design,
Lviv Polytechnic National University, Lviv
e-mail: vlodko.arch@gmail.com
orcid: 0000-0003-3285-8522*

DESIGN AND CONSTRUCTION OF LOW-STOREY HOUSING IN THE LATE 1950s IN LVIV

© Didyk V., 2020

In 1957–1960, the mass construction of one-story attics and two-story buildings began to solve the problem of providing housing for workers of newly established enterprises. Lviv architects on a competitive basis designed a number of projects, on the basis of which the State Construction Committee of the UkrSSR proposed to the Lviv branch of Dipromist on their basis to develop a unified series of projects of typical one-and two-storey buildings. 136 hectares of land were allocated for housing construction, on which, according to the city master plan, low-rise buildings are planned. It was planned to build houses and separate groups on undeveloped sites in the old residential areas where there were already utilities. New housing construction with a high level of engineering equipment contributes to the improvement of working areas. In residential areas, the construction of schools, children's institutions, cinemas, clinics, shops, consumer services is planned. – Levandivka is transformed into a landscaped village. The quarters are planned according to the manor type. The area of XXthe plot is 0.06–0.08 hectares per one-apartment house, ie – 0.3–0.04 ha per apartment. It should be noted that the architects of Lviv in their functional-spatial and architectural-planning solutions used the experience of low-rise construction of the period of functionalism of Lviv in the 1930s. Today, many enterprises, near which low-rise buildings were built, have ceased to exist, and multi-storey residential and public buildings are being built on their territory. Part of the low-rise buildings of that period have also been lost, and part is in the process of transformation. Didyk V. and Morklyanyk O. (2003–2018) studies the socio-political preconditions of housing design and construction, localization of construction in the spatial structure of Lviv, analysis of architectural-planning and stylistic solutions of housing and its architectural-spatial transformation. The article analyzes the individual and typical projects of low-rise buildings and notes that despite the simple facades, the houses are architecturally quite expressive. Part of the low-rise buildings of that period has been lost, part is in the stage of transformation and a small part is still preserved almost unchanged. Therefore, those fragments of low-rise buildings and individual houses that still retain architectural expressiveness and functional aesthetics should be preserved as monuments of urban art, architecture and culture.

Key words: low-rise buildings, individual projects, standard projects, monument of urban planning art, monument of architecture.